

TANULMÁNYOK A NEVELÉSTUDOMÁNY KÖRÉBŐL 1972—1974.

Budapest, 1975. Akadémiai Kiadó. 513 oldal

A kötet többrendbeli meglepetés.

A pedagógia iránt érdeklődő olvasó már kezdte tudomásul venni, hogy ez a rendszerint évenként megjelenő sorozat szép csöndesen kimúlt. Most hároméves tetszhalál után kézbe vehetjük a tizenharmadik kötetet.

A másik meglepetés az, hogy ez a sorozat a hazai pedagógia kérdéseiről való elmélkedések fóruma volt elsősorban. Most a kötet kizárólag külföldi szerzők tanulmányait tartalmazza.

A harmadik meglepetés a nyugati szakirodalomban nem járatos olvasót akkor éri, amikor rájön arra, hogy a tanulmányokban szereplő 10—15 éves gondolatok egy része alig hozzáférhető magyar nyelven, és most is egy konferencia kapcsán megszülető kitűnő ötletnek köszönhető a megismerés lehetősége. Nem pedig egy tájékozott és gyors könyvkiadásnak.

Ez az ötletadó esemény az 1971-es budapesti IEA konferencia volt. Annak résztvevőit kérték fel, hogy adjanak egy-egy tanulmányt. Ez a körülmény, továbbá az a tény, hogy a kötetet Postlethwaite, az IEA program egyik vezetőjének a tanulmánya zárja le, azt a benyomást keltheti, hogy a kötetben az IEA program eredményeiről vagy a mérés problémáiról van szó.

Szerencsére ennek a kötetnek alig van több köze az IEA-hoz, mint az, hogy a szerzők részt vettek az IEA munkájában. Nem mintha az IEA munkája érdektelen lenne a magyar olvasó számára a magyarul már hozzáférhető tanulmányokon túl is.

A negyedik meglepetés a kötet tartalma. Annak, aki ismeri a nyugati szakirodalom főbb áramlatait, természetesen nem a tartalom, hanem az jelent meglepetést, hogy ez a kötet ilyen szerencsésen „összejött”.

A kötet 1970 körül írt tanulmányai ugyanis felvillantják a pedagógia elmúlt 10—15 éves fejlődésének legfontosabb problémáit, az útkereső elgondolások, kísérletek pedagógiai köztudattá érő leglényegesebb elemeit.

Aki ezt a kötetet végigolvassa, a nyugati szakirodalomtól való tízéves elmaradását pótolhatja a legtöbb fontos területen. Természetesen csak az áttekintés szintjén. De e felszín alatt a legtöbb tanulmány esetében a tenger, a tengernyi munka, kísérlet, tanulmány is érzékelhető. Az olvasó az irodalmi hivatkozásokban bőven talál anyagot a további utazáshoz az öt érdeklő irányokba. Van ugyan néhány szocialista országbeli szerzője is a kötetnek, de ez mennyiségénél fogva nem változtat a kötet jellegén, ami így fogalmazható: bepillantás a nyugati pedagógia problémáiba, áramlataiba, törekvéseibe.

A kötet tanulmányai valóban tanulságosak, ahogyan ezt a szerkesztők remélték. (Néhány lapos, érdektelen írástól eltekintve.)

Nem kívánom az olvasót megfosztani a tanulságok felismerésének örömétől. Nincs is erre mód sem terjedelmi okok miatt, sem pedig azért, mert a kötet rendkívül gazdag probléma-tömegében mindenki találhat bőven tanulságokat. Hármat mégis szeretnék említeni a magam tanulságaiból.

Számos erőfeszítés, kísérlet folyik nyugaton az iskolarendszerek demokratizálása érdekében. Az egyik tanulmány az angol comprehensive iskola nyugatnémet változatát (Gesamtschule) ismerteti (SCHULTZE). Magyarul több lelkes ismertető olvasható a comprehensive iskoláról, a svéd iskolarendszerről és sok más nyugati vívmányról, amelyek a demokratizmust szolgálják. Ebből a tanulmányból és másokból (pl. az amerikai nagyvárosokban folyó nevelés helyzetéről szóló írásból) jól látható, hogy ezek olyan vajúdási folyamatok, amelyekből végül is — minden jószándékú erőfeszítés ellenére is — egerek születnek. Jobb, gyorsabb és érzékenyebb kritikai elemzésre lenne szükség.

Nagyon tanulságosak az intelligenciáról, a kompenzálásról szóló írások (direkt, vagy indirekt módon a tanulmányok nagy hányada foglalkozik a kérdéssel). Itt meg azt kellene tisztáznunk, hogy miért alacsony határfokú az a sokmilliárd dollárral mérhető erőfeszítés, ami nyugaton

történik a kompenzálás ügyében, és a szocialista viszonyok között mit kell elkerülnünk, minek a használhatóságát kellene kipróbálnunk.

A nemzetközi áramlatok közül talán a leglényegesebb, a számunkra leginkább alkalmazhatónak tűnik a *mastery learning* fogalma. Nagy öröm, hogy erről a témáról egy alapos tanulmány került be a kötetbe a téma egyik kidolgozójának a tollából (John B. CAROLL: Az elsajátításhoz vezető tanulás és a mérés problémái). Remélhető, hogy e tanulmány hatására a téma jelentőségét felismerik a kiadók, és annak legfontosabb irodalmát hozzáférhetővé teszik a magyar olvasó számára. Úgy gondolom, hogy a vonatkozó tanulságot nem kell megfogalmazni.

Végül szólni szeretnék a fordítók munkájáról. Nagyon nehéz feladatot kellett megoldaniuk. Különösen a kötet második felében levő „szakmaibb” tanulmányok esetében. Hiszen tucatjával kényszerültek a magyar pedagógiai szaknyelvben nem létező fogalmakat átültetni. Ez sajnos szükségszerűen nem mindig sikerült, aminek nem ők az okai, hanem a magyar pedagógia kutatás-metodikai elmaradottsága. Ez a kötet azt is elősegítheti, hogy ezzel a kérdéssel határozottan szembénézhesünk.

NAGY JÓZSEF

VLAGYIMIR TURCSENKO: A TUDOMÁNYOS-TECHNIKAI FORRADALOM ÉS AZ OKTATÁS FORRADALMA

Fordította: Wintermantel István
Budapest, 1975. Kossuth Könyvkiadó. 236 oldal

Korunk egyik legtöbbet és legsokoldalúbban vitatott problémája a tudományos-technikai forradalom. Egy évtizeddel ezelőtt még világszerte vita folyt a jelenség elnevezéséről (egyesek például „második ipari forradalom”-ként értelmezték), napjainkban már bevett terminus a TTF (ahogyan a szakirodalom rövidíti). Nem szűkölködünk e témakörben magyar nyelvű munkákban, vannak közöttük külföldi és hazai szerzők írásai, legtöbbjük foglalkozik a nevelésügy kérdéseivel is, sőt egyes szerzők elsősorban erre fordítják figyelmüket, mégis az újdonság erejével hat ránk Vlagyimir TURCSENKO „A tudományos-technikai forradalom és az oktatás forradalma” című műve.

Filozófiai, szociológiai, közgazdasági aspektusból közelíti meg TURCSENKO a TTF és a nevelésügy összefüggéseit, a probléma irodalmának hatalmas tömegét dolgozta fel, nemcsak a könyvtárnyi szovjet irodalmat, hanem a külföldit (mindenekelőtt az amerikaiat) is. A könyv bizonyos mértékig híradás a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Szibériai Tagozatának a neveléstudomány terén végzett tevékenységéről. A szerző nem-pedagógus szakemberként is igyekszik a pedagógiai problémák mélyére hatolni.

A TTF-at a szerző úgy jellemzi, mint a „termelőerők valamennyi lényeges elemében bekövetkező fordulatot”, melynek során „a tudomány a termelőerők elemévé válik”, mely „rendkívül mélyen hat a termelőerők fő elemére, a dolgozó emberre”, s amely „nem korlátozható a tudományos és technikai haladásra” (7., 10., 11., 12. old.). Véleménye szerint a TTF három fő alkotórészből áll: termelés, oktatás, tudomány.

A szerző ismerteti az oktatás meghatározásával kapcsolatos nézeteltéréseket, majd az oktatási rendszernek a mai társadalomban betöltött szerepét vizsgálva arról ír, hogy annak az alsófokú oktatásban és a középiskolában mindenekelőtt a szocializálás, a felsőoktatásban (és a szakoktatásban) mindenekelőtt a professzionálás (szakirányú felkészítés) funkcióját kell betöltenie. Fejtegetései végén eljut az oktatás definíciójához.

A könyv gazdag tartalmából e helyen csak néhány problémát emelhetünk ki.

A hazai pedagógiai irodalomban viszonylag kevés szó esett azokról a kérdésekről, amelyekről „Az oktatás népgazdasági funkciója” c. fejezetben van szó. TURCSENKO itt az oktatás gazdasági hatékonyságát vizsgálja, azt az összefüggést, amely az általános műveltség és a munkások munkájának hatékonysága között fennáll. Különösen figyelemre méltóak az oktatás gazdasági hatékonysága mérésének különböző módszerei, melyek mind szovjet, mind más országbeli közgazdászok munkáiban megtalálhatók (50—74. old.).

A szerző úgy látja, hogy a TTF három eleméből az oktatás az, amely rendkívül elmaradt a többtől. Ez így van világszerte, ezért forradalomra van szükség az oktatás terén. A Szovjetunióban a húsz-harmincas években már végbement egy „képzési forradalom”, ez „elsősorban a képzési rendszernek és az egész kultúrának a társadalmi funkciójában bekövetkezett fordulattal függött össze”. Most újabb forradalomra van szükség „mindenekelőtt a képzési rendszer népgazdasági funkciójában, a tantárgyak természettudományos tartalmában, az oktatás formáiban, módszereiben és — amit nagyon fontos hangsúlyozni — anyagi és műszaki alapjában” (114. old.).